

...tarafından
T.C. SAVVA
bağışlanmıştır.

YENİ GERÇEK

Halkın düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka bir araçla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.

YENİ
VE
DAHA GÜZEL
BİR DÜNYA İÇİN

yaşayan
nâzım hikmet

A. AYDIN HATİPOĞLU

ÇEKOSLAVAKYA'DA ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ
A.A. ROMA - A.P. ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİ OTURMA GREVİ-
NE BAŞLADILAR
REUTER - a.a., POLONYA'DA
ÖĞRENCİ GÖSTERİLERİ BAŞLADI — ALMANYA'DA POLİS
ÖĞRENCİLERLE ÇATIŞTI
ÖĞRENCİLER SORBONU İŞGAL ETTİLER.
POLİS GÖZ YAŞARTICI BOMBALAR KULLANDI — 17 YARALI
BERLİN - ROMA - a.a. 29
PARİS SOKAKLARINDA BARİKATLAR KURULDU
GREV - GREV
QUARTIER LATİN'DE BÜYÜK ÇATIŞMALAR OLUYOR.
BELGRAD - A.P. - 8
ÖĞRENCİLER DERSLERİ BOYKOT ETTİLER
PARİS - (ÖZEL)
SAAT 00,3 - ŞİDDETLİ ÇATIŞMALAR DEVAM EDİYOR.
ÖĞRENCİLER BİLDİRİ YAYINLADILAR
17.000 İHA DAHA
GREVE BAŞLADI.
SORBON KÜÇÜK BİR ŞEHİR HALİNİ ALDI
a.a. (REUTER)
ÖĞRENCİ HAREKETLERİ DEVAM EDİYOR
ANKARA
İSTANBUL
ZIRAAT FAKÜLTESİ
DİL TARİH COĞRAFYA FAKÜLTESİ
HUKUK FAKÜLTESİ
ÖĞRENCİLER BİLDİRİ YAYINLADILAR.

Yıllar yılı, bir efsane adam olmuştu. Nâzım Hikmet, bizim kuşak için Onun adını hep fısıltılı bir sesle ve peşinen kabul edilmiş bir yargı ile "büyük şair" yargısı ile duyduk. Ama bir tek şiirini bile bulup okuyabilmek büyük bir mesele idi.

Çirkin politikacıların, kültür hayatımıza haddini bilmez müdahaleleriyle yok sayılmak istenmişti o... Güneş balçıkla sıvanmak istenmişti. Ama sıvanmamıştır işte. YON dergisinde yeniden yayınlanmaya başlaması ile büyük bir önem taşıyan, Nâzım Hikmet yeniden Türk edebiyatında hak etmiş olduğu yeriye oturulmuştur. Öyle ki, Mehmet Kaplan gibi saçma incelemeler bile istemiyeydi. Olsa onun adını anmadan edemediler.

Nâzım Hikmet'in edebiyat tarihindeki yerini yeniden alması bir yanlışlığın düzeltilmesi bakımından ne denli önemliyse; günümüz edebiyatına yeniden etkili olması bakımından da o denli önemlidir.

Nâzım ve arkadaşlarının türlü yöntemlerle "ezersiz hales" getirildiği terör dönemlerinin yarattığı, "burjuva beğenilerine boyun eğen" sanatçılar, böylece daha kolay yargılanabilmişti.

Ote vandan Nâzım'ın dönüştü onun çizgisini ve kişiliğini, haklı bir kahramanlıkta, bir uçundan yelkilerle kendilerine bir yerler s ağlasın olan ozanların, bizim kuşak tarafından, görece değerlendirilebilmesi olanaklı karanlıktır.

Yakın zamanlara kadar şiir alanını ellerinde tutan bir takım meyhanesi sosyalist "şifera" koyu bir bireycilik karanlığında boyalayan bir şiirle toplumsallık yutturmacasına oynayıyordu. Dönüşüyle bu kapı kapanmıştır.

Türk toplumsal hareketi, anayasa güvencesi altında, siyasal örgütlenme çabalarını sürdürürken, bu toplumsal gelişimin, edebiyatımızdaki izdüşümü de önemli kazanıyordu. Fakat ön planda görülen eğitim, sanat okutuluşlarıyla değerlendirilirdiği zaman hiç de olumlu sonuç vermeyen kaba, kuru bir toplumsal manzumeçilik şeklinde belirlemeye başlıyordu. Yıllarca özlemi duyulan doğrular nasıl söylenirse söylenirse, kim söylerse söylesin, ve ne kadar paldır küldür ve ucuz ölçülerde olursa olsun, kolayca tutulur ve alkışlanıyordu. Evet başka toplumlarda da, bu türlü aşamalardan geçmişti, toplumsal edebiyat. Oysa başka toplumlar bu aşamaları geçtikten, gelişmelerinde Nâzım gibi bir sanatçıyı tanınamışlardır.

Geçmişinde Nâzımın bulunduğu bir akımdan böylelikle çıkamazlar denemesine ne gerek vardır. Nasıl olur da bu yazılmaya kapılabılır ve nerdeyse sosyalist sanat görüşünü temsil eder bir nitelik kazanabilir.

Nâzım, yeniden dönüşüyle, kendi boşluğunu doldururken; bizim sürdürdüğümüz mücadelenin güçlenmesine de yardımcı oluyordu. Çünkü yeni bir gerçekçilik adına yaptığımız çabamız hem biçimci bireycileri gıcıklatıyordu, hem de hızlı partizanları. Oysa övünmüştük, gücümüzü Nâzım Hikmet'in öncülüğünde alıyorduk. İşte bir adam ki, toplumsallık yoluna hayatını kurmuş ve bir adam ki, dünya ölçüsünde dev bir sanatçı olmuş. Biri öbürüne yeğlemeden, biçimciyle öüne özüyle biçimciye göz katarak yürütmüş. (Böyle bir ozan salt biçim yanını göz künne alarak köksüz biçimci hareketleri önüne temellendirir.

(Sonu İkinci Sayfada)

NAZIM
HİKMET
1963—1968

okurlara

dergiden

Bir dergi olmak, bir yazar olmaktan öte birşey kuşkusuz. Belli bir çizginin ve belli bir kuşağın sözcülüğünü seçmek, sayfalarında yer alan yazarların kuru toplanmadı daha fazla bir değer getirmeye göze almak demek de oluyor.

YENİ GERÇEK'in çıkışını zorunlu kılan nedenlerin başında, 1960'dan bu yana, ülkemizdeki toplumsal olumsuzların ve bu olumsuzlara bağlı olarak gelişen bilinçlenmenin, birdenbire çizimini arttırarak, yeni değerler araması gelir.

Özellikle, yeni Anayasa'nın yürürlüğe girmesiyle, çeşitli düşüncelerin daha geniş uygulama alanları bulması, aydınlarla daha zorlu görevler yüklemiş oldu. Ne var ki, uzun yıllar, düşüncesinde yoğunlaştırdıklarına uygulama alanları bulamaması kişilerden, birdenbire, kesin doğrular beklemek de yanlışlar. Bu koşullar önünde tek çıkar yol, birtakım sorunları ortaya koyup bunlar üzerinde tartışmaktır.

Düşünce alanımızda, yeni değerler araştırması yaparken, bugün ülkemizdeki aydın kişinin durumu ve niteliğini saptamak kaçınılmaz bir öncelik kazanıyor. Düinden bugüne taşınan değerlerin, eleştirilmesi yapılmadan, olduğu gibi kabul edilmesi, söz konusu değildir artık. Ne de başka ülkelerde yapılmış ve yerleşmiş kesinlemler mutlaklığını sürdürebilir. Bugün, değişen koşullar önünde, kendi sorunlarımızı, derinleşmesine, yeniden tartışmamız gerekiyor. Bu yolda, daha ilk adımda yanlış sonuçlara varmanın kolay olmadığını biliyoruz. Ama yanlış düşmeyi göze almadan bir iş yapacağımızı da sanmıyoruz. Çünkü söylenmiş hiçbir söz, son söz değildir. Bir umut varsa, bütün söylenmiş sözlerden sonra söylebilecek olanın tikmemesindedir.

Bizim kuşağın öbürlerinden ayrılan en belirgin niteliği, dünyayı değiştirmek üzere girdiği kavga, somut sonuçlarını alabilmiş olmasdır. Üniversite bahçelerinde, ölümler karşı karşıya geldiği halde, yılmadan direnenler, bu kavga yarın boşa gitmediğini gördüler. Genç kuşaklar dünyayı değiştirmek adına girişimleri kavgayı bugün de aynı hızla devam ediyorlarsa, ülkücülüklerinin dışında, sonuç almalarına yüzde yüz inandıklarındandır. Bu yüzden de ülkücü yöntemler, yerlerini daha somut gerçekçi yöntemlere bırakmaktadır.

YENİ GERÇEK işte bu değişimlerin kaçınılmaz sonucudur. Daha önceki kuşaklarda, ceymsizlik yüzünden yaygınlaşan ülkücü ve metafizik yöntemlere karşı çıkışının temeli bu-

dur. Sorunları genç aydınlar açısından yorumlamak ara tabakaları söz konusu etmeyi de zorunlu kılmıştır. Bugün için okur olarak ilişki kurabildiği, hareketlerini yürüttüğü gücü olan kitle bodur çünkü. Yarn, koşullar değiştiğinde, sorunlar da yeni nitelikler yüklenmektedir kesin olarak.

Çıktığı günden bu yana okutların gösterdiği ilgedeki sürekli artış, düşünce çiziminde doğrultusunu saptayışımızda yinlenmediğimizi gösterebilir. Bu ilgi karşısında, yine de istediğimiz tartışma ortamını kuramadığımızı söylemek gerek. Bütün çabamız karşılık, sayfalar dolusu şiir gönderenler dışında deneme-eleştiri çalışmalarının yok deneyeceği azlığı, tartışmaların belli kişilerle sınırlanması zorunluluğunu doğuruyor. Bu konudaki çekimsizliği aşmış değildir daha. Yine de, önümüzdeki sayılarda, açığoturul'lar ve soruşturmalarda bir yere kadar genişleteceğimizi umduğumuz bu çerceyeli, toplumsal gelişmelerin, bizim bu çabalarımızdan da güçlü bir şekilde etkileyip aşacağına inanıyoruz.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, dergi, BİLDİRİ çizgisi dışındaki görüşlerin sözcülüğünü yapmayacaktır. Ne var ki, dergide yer alan yazılara, karşı görüşteki, onları eleştiren yazılara sayfalarında yer vermediği de bir görecebilir. Kaldı ki gerçekçi ve devrimci düşünceden ve eylemden yana olmaları dışında, dergide yer alan yazılarda yüzde yüz ayı görüştü sayılmazlar. Onları bir araya getiren, **Gerçekçilik** ve devrimciliklerindeki, aynı kuşağa özgü özellikleridir.

YENİ GERÇEK belli bir kuşağın dergisidir. Ve bu kuşak gerçeklere, yukarıda söylediğimiz gibi, daha değişik bir açıdan bakmaktadır. Onun devrimciliği ve gerçekçiliği, yasama çizgisi yüzünden, kendinden önceki kuşaklardan daha değişik olmak zorundadır. **YENİ GERÇEK** işte bu kuşağın sözcülüğünü yüklenmiştir. Bir etkinliği varsa, bu kuşağın yürüttüğü eylemlerden ve ortaya koyduğu değerlerden gelmektedir. Dergi bu sözcülük görevini bugün eksiksiz yapamıyorsa birtakım geçici engeller yüzündendir. Yine de her geçen gün çevresinde Kenetlenenlerin çoğalması, bir kuşağın, varlığını sahip çıkması, onu güçlendirmekte, yüklediği görevi yararlı bir düzeye gelmesine yardımcı olmaktadır. Bu da hiçbirşey değilse, yarı için haklı bir umut kaynağıdır.

Yaşayan Nâzım Hikmet

A. AYDIN HATİPOĞLU

meye kalkmak soyanlık değilse, koca bir filli eliyle yıklayıp laumlamaya çalışan kölerin durumuna örnektir.) Doğru ve güzel yan yana, içi çedir Nâzım'ın şilinde.

Bu gün hem boş kalıpların hem de sözüm odum gibi olsun, doğru olsun tek anlayışın karşısına doğru ve gü-

zel adına çıkarken ebbette geleceğini çemçisinde Nâzım Hikmet'in yer almışından güç kazanmakta ve yine zenginleşinin geçiminde Nâzım Hikmet'in buandığı bir edebiyata katkıda bulunmanın sorumluluğunu duyuyaktavız.

Toplumca kavgı, doğrunun oluşu kadar, güzelin de kavgasıdır. Top-

lumcu eğitim, bu güzelik beşenşinin yaratılmasına çalışmakta da görevlidir. Ne eti için bübüllerin kafaları koparılmalı, ne de faydalı oldukları için horozlar kafeslerde beslenmelidir.

Sanatçı çağların üzerinde, fakat çağının içinde yaşayan adamdır. Büyük çoğunluğa okur yazar olmayan bir ülkenin sanatçısı olmak, onun kaderini değiştirmek. Yani Nâzım çizgisi, ona öyküneceği ükülerini aşip günü içinde yenilene yenilene özgün yapıların yaratıldığı bir çizgi olarak sürüp gidecektir.

BİR ŞİRİR BİR ANI

NURER UĞURLU

I.

İstanbul'un ve sonbaharın üzenlen ve beklenen akşamının ilk saatlerinde, Nuruosmaniye caddesinin asırlık ağaçlarla kaplanmış gökyüzünün altında kendini kuytu bir köşeye bırakmış tarihî İkbâl kahvesinin dumanlı, tavla ve bilardo seslerinden bölünmüş havası içinde İstanbul'a yeni gelmiş, üstünde Anadolu'nun yapışkan tozunu taşıyan bir üniversite öğrencisi olarak tanışmışım Orhan Kemal'i.

O

O gün, Adana'nın limon ve portakal kokan sokaklarından, kendimden, yaşamamdan, sanattan, Çukurova'nın duyuğu ve içe dönük yaz akşamlarından, Toroslar'dan Akdeniz'e uzanan hareketli topraklar üzerinde esmerleşen yayla çocuğu Pehlivan Ali'den; çapa için, pamuk için ırgatlık yapmağa, palmiye ağaçlarını arasından çıkıp, sonuzluğa uzanır gibi duran demiryolunun getirip ovaya bıraktığı Köse Hasan'dan; ırgat başının gözünden uzak, bir çalı dibinde ya da bir su kenarında, yitmiş salvarında sakladığı bilmeden kaçınıcı çocuğunu doğuran Aptal Kız Fatma'dan; kozadan belli iki bükülmüş olan topal Hayriye'den; yokuşu çalır, yayık döğen, çapa vakti ırgatların espi m hazırlayan Seyyare Bac'dan, söz ettik.

O

Her Cumartesi öğleden sonra uğradığım İkbâl kahvesine daha sonra gün aşırı devam etmeye başladım. Kahveden içeri girip söyle bir bakıldıktan sonra Orhan Kemal'in sağda kuytu bir masada, camın hemen arkasından oturduğunu görünce, yayışca yanına yaklaşıp, bir Anadolu çocuğu sayışşı içinde selâmımı verir, boş sandalyelerden birine oturup, konuşmağa başladım. Hep beni konuşturdum. Daha doğrusu hep beni sordurdum. Sanattan, edebiyattan roman den söz etmesim isterdim.

İkbâl kahvesinde aylar, yıllar geçti. Ve sonra İkbâl kahvesi bir gün anımsız kapandı.

II.

Sabahın ilk ışığı ortaha düşerken, tek perdeli evimin kapısı çaldı. Arkadaşlar! — Polisler geliyor! Orhan Kemal'i götürdüler! deyince şaşır-dım. Birşey anlayamadım. Uykuyu ağ-lığı içinde ne diyeceğimi, ne yapacağımı

bilmeden hemen giyindim. Orhan Kemal'in evine doğru yola çıktım. O zamanlar Orhan Kemal'in arka sokaklarından birinde, iki katlı ahşap bir evde otururdum. Kapıyı açık buldum. Hemen içeriye girip durumu öğrenmeğe çalıştım. Durum söylediyi gibiydi. Polisler gelmişler! Orhan Kemal'i alıp götürmüşlerdi. Gü-türmeğe kalmamışlar ne var ne yok aramışlar. Her taraf karma karışık bir halde. Bıraktıkları ıgbi duruyordu.

Bir ihbar olmuş. Sözde Orhan Kemal bir köfeci dükkânında propaganda yapıp, hücre çalışmaları düzenliyormuş. Cibalı bir işçi çevresiymiş. Orhan Kemal gibi bir yazar neden burada oturmuş?

Hikâyeler, romanlar beyaz kâğıt üzerinde, dosyalar içinde yerlere atılmış. Kimisinin üzerine basılıp gelmiş, kimisi tam ortasından yitilmiş. Ev halkıyla birlikte ortaha top-lamağa başladık. Kitapları, dergileri, yazıları yerli yerine koymağa çalıştık. Kitapları bir yere, dergileri ve yazıları bir başka yere koyarken, bir kitabın içinden düşen mavi pelur kâğıdı ilk zamanlar dikkatimi çekmişti. Kâğıdı içinden düştüğü kitabın sayfaları arasına yerleştirdim. Kitapları, dergileri ve yazıları topar-layıp işle bağladıktan sonra evin alt katına indim. Olayın ve durumun yorumunu yapmağa çalıştım. Bir neden arıyorduk. Arıyorduk ama bir türlü işe dokunur birşey bulamıyorduk.

Kitabın sayfaları arasından düşen mavi pelur kâğıda kafam takılıp kalmıştı. Neydi o mavi pelur kâğıdı? Ne var? Ne yarıyordu? Üzerine birşeyler karalanmıştı. Kim karalanmıştı? Orhan Kemal mi, bir başka mi? Önemli birşey mi acaba? Duyarlılığın en yüksek olduğu bir ortamda bu biçim kuşakları insanı alır götürür. Bilmediği, duymadığı ve düşünemediği bir acaba yığınını içine getirir bırakır. Bir yığın ortasında kalmış-tım. Ne yapacaktım, nasıl yukarı kata çıkacaktım biliyordum. Kaşukula ve tedirgin gözlerim bakışları altında me rak ettiğimi o mavi kâğıdı arayıp bulacaktım. Kâğıd mı? Hem hangi kitabın arasından düşmüşüştü. Sımdı yukarı kata çıksam, o kitabı hemen ko-layca bulabilir miydim, gibi sorular, kontuslanları, bana sorulanları cevaplandırılmak üzere bir yere getirip beni bırakmıştı. İnsan ve merak? Galiba merak ağır bastığı yerde insan aklı ve düşüncesi dengesiz, anlık bir seyir izliyor. İnsan merakın isteşine boyun eğmek zorunda kalıyor.

«Bugün gazete okursun, yarın mektup gelir. Hüsamettin, Neriman, Kemal hepsi sıhhattedir. Dünyada halledilmek üzere

Bütün meseleler.

Artık sen, nasıl istersen öyle bir dünya tasavvur et. Tutup ellerinden çocukları, bir türkû halinde uzan,

ufuklara git,

Sicilyanın üzüm bahçelerinde gez. Ve burda bir ferd olarak aczini düşün yalnızlıktan mütevellid.

Düşün, o haşin kudretini, Bir gün kumaş dokuyup, bir gün kapzaya yapışkan ellerim. Meraklanma sakin, bundan sonra da tereyağı gibi yumuşak ve tatlı olacaktır güneş altında düşüncelerini

Bu senin, kimseden dilememyip kendin için bir fayda ummadan kendine verdiğin haktır.

Zira, iyi bilirim, böyle senin gibi dimdik ve mağrur, eski elbiseler içinde pek zor durulur.»

A. Kadir Balikesir

943

nümuşü dolduruyorduk. Kadir her yazdığı şiiri okuması için Nâzım'a gönderirdi. O zamanlar ben de şiir yazardım. Romantik, aşk şiirleri gibi şeyler. Hatta birkaç tanesini yayınlamıştım bile. Nâzım bize şiirler okurdu. Kendinin, Kadir'in Rifat Ilgaz'ın ve daha birçoklarının yazdıklarını. İşte bu, Kadir'in o zamanlar Nâzım Hikmet'e yazıp gönderdiği, onun da okumam için bana verdiği bir şiir. Sen nerden bulduğun onu?»

Şiiri bir de asıl sahibine, A. Kadir'e okumak istiyordum. A. Kadir 1938 Harp Okulu Olayı ve Nâzım Hikmet kitabın yayınladığı günlerde Çagalogo meydanında karşılay-tık. Ayak üstü bu şirden söz ettim. «Bu şiiri Nâzım Hikmet'e yazmış-tım. Kendisine de yollamıştım. O zamanlar Nâzım Bursa'dan, ben Balikesir Çerçevindeydim. Ben yazdığın

O

şirderi ona, o yazdığı şirderi bana yollardı. Şirderimi onun okumasını, değerlendirmesini isterdim. İşte senin bu şiir de onlardan biri olacak. Nerden eline geçti? Kim verdi?»

«Böyle böyle dedim.»

«Yal.»

«İsterseniz size veriyim.»

«Yok. Hayır senden kalsın. Biz gü-dükten sonra yayımların.»

Aradan geçen yıllara ve anlaşılan olaylara rağmen mavi pelur kâğıda yazılıp, bir kitap sayfası arasında saklanan ve sonra orada unutulmuş bir şiir, saygı ve anı yüküü havasını ve özgünlüğünü, yaşayan kişileri arasında yitirmeden, bir gün, bir yaşama or-dusu gibi aydınlık çıkar.

«Bu şiiri A. Kadir 943 yılında Balikesir Çerçevinde yazmıştı. O zamanlar Kadir 938 Harp Okulu Olayından hükümlü olarak Balikesir Çerçevinde. Nâzım Hikmet ve ben Bursa'da gü-

Nâzım Hikmetin Dört Yeni Şiiri

BÜYÜK İNSANLIK

Büyük insanlık gemide güverte yolcusu
tirende üçüncü mevki
şoşede yayan
büyük insanlık.

Büyük insanlık sekizinde işe gider
yirmisinde evlenir
kırkında ölür
büyük insanlık

Ekmek büyük insanlıktan başka herkese yeter
pirinç te öyle
şeker de öyle
kumaş ta öyle
kitap ta öyle
büyük insanlıktan başka herkese yeter

Büyük insanlığın toprağında gölge yok
sokağında fener
penceresinde cam

ama umudu var büyük insanlığın
umutsuz yaşanmıyor

7 Ekim Taşkent 1958

YİNE İYİMSERLİK ÜSTÜNE

Sağlığında açıldı kosmos yolu,
Moskovada açılış şölenindeydim.
Avucumda bir çocuğun sarışın eli,
bir yılbaşı ağacı önümdüm.

Biliyordum, yaşama bile gelmeden,
gözlerinde sırça toplar yanan çocuk,
yolcu füzeleri güneşe doğru, yıldızların arasından,
balıklar gibi sessiz sedasız akıp gidecek.

Ama füze yolcuları yola çıkabilecek mi pasaportsuz?
Bilet olacak mı? Parayla mı alacaklar?
Ve uzaklaşıp karpuzlaşıırken, elmalasıırken dünyamız,
ıstıratosferde savaş füzelerine mi rastgelecekler.

Beni ilgilendiren bavulların eşyası değil,
yüreklerrinin yükü.
Korkuyorlarsa kimden, neden niçin, nasıl?
Ya para hırsı emir verme merakı?

Yüzüne yılbaşı ağacının telli pullu
aydınlığı vuran çocuk,
belli, bilmiyorum neden ama belli
yaşayacak benden iki kere çok.

Kosmosa filan gidip gelecek. İş bunda değil.
Yeryüzünde göreceğ müzicinin büyüğünü:
tek insan milletini pırıl pırıl.
Ben iyimserim, dostlar, akar su gibi...

7. 1. 1959 Moskova

VIÇESLAV NEZVAL ÜSTÜNE SÖYLENMIŞTİR

Nisan çimeninde tazecik yeşerdi Pırağ şehri,
lâkin ağaçlarında caddeler kapkara henüz.
Hava kapalı.
Seğeniyorum,
çok uzaklara gitmiş
yelkenlerini açıp
Pırağ şatosu

Vıltava suyunda martılar
ekmeğimizi de yemedi bugün.
Çaldı telefon.
Aldım haberi.
Ne çabuk, ne çabuk, ne çabuk,
Slavoçek vardı, Slavoçek yok...

Devamediyor Nezval

Pırağ 7 Nisan 1958

ÖLÜ NEZVALLE SOHBET

Sen gittikten sonra, hemen
hava soğudu, karladı.
Böyle olunca, ölene
gökyüzü, derler, ağladı
Ama biliyorum bahar,
Gün açtı on üç Nisanda,
Pırağ gülümseyiverdi,
hattâ orda kabristanda.
Hâlâ biraz dua gibi
ediliyorsa da lâfin,
vitrinde günlük güneşlik
kara tüllü fotoğrafın.
Hava belki yine bozar
ve lâkin önümüz Mayıs
Pırağ, Mayıs, bilirsin,
yemyeşil, altınsarısı
saldırınca sokaklara
siler kederi genç kızlar
pencere camları gibi.
Ve senden kalan keder de
gölgen gibi kaybolacak
Pırağ kaldırımlarından.
Dünya bu . . . Doğrusu zaten
hayatı seven, akıllı,
iyi yürekli ölüler,
ne kırk bir günlük yas ister,
ne «Benden sonra Tufan.» der.
Faydalı bir şeyler, bir söz,
bir ağaç, bir gülümseme
bırakarak çıkıp gider
ve dirilerle bölüşmez
kabrinin karanlığını
ve kendi başına taşır
ağırlığını taşının
ve dirilerden hiçbir şey
istemedikleri için
ölmemiş gibi olurlar.
Biliyorum, sen de Nezval,
sen de böyle bir ölüsün,
Pırağın iyi yürekli,
dünyayı seven, akıllı
ölülerinden birisin . . .
Telefondan çağırıldılar,
ayrılacağıız, ne yazık.
Hoşca kal kardeşim Nezval.
Bizim dünyamızda yine
en tatlı yemiş: aydınlık.

Pırağ, 20 Nisan 1958

NÂZİM HİKMET'İN OYUNLARINDA KONU ve TEMA

O

ZÜHTÜ BAYAR

Konu, bir sanat yapıtının tıpkı biçim gibi, işlemini sınırlandırmaya ve tasımayaya yarar. Günümüzde buna benzer tuhafliklarla karşılaşırsak da konusuz bir sanat yapıtını düşünmek kolay değildir. Bunu tiyatrodan gerçeküstüçüler bile yapamadılar. Bütün konusuzlaşırma çabaları, aslında konuyu bölmek, dağıtmak ve yansınaktan ıleri ededildi.

Bir sanat yapıtında konu gereklidir. Biçim kavramı ilk anda nasıl kaba olarak resimde ve heykelerde maddelekin sorunlarını hatırlamıza getiriyorsa; konu kavramı da edebiyatta iç-biçimsel yapıyı etkileyen oluşturan bir öge olarak dünürlür. Edebiyatta tema, işleme konudan daha yakındır. Bunun tersi olarak da iç-biçimsel yapıyı etkilemesi düşüncülek. Kanunun taşıyıcılığı görevi hem işlem hem de konu için gereklidir.

Fakat, işlem nedir?

Konu ve tema üstüne yukarıdaki sınırlandırmaları ve deçalıştırmaları aslında işlemi belirlemeye çalışmak için yapılır. Bir sanat yapıtını üstünkörü, kabaca inceleyen; ol cümlelem diye ikiye ayırırız. Biçime, işlemi taşıyan, bi üsturan, iletken bir ağız göziyle bakmak bizi bir sanat yapıtının incelenişinde daha doğru; daha geçerli ve gerçeğe yakın sonuçlara götürür. Ama işlemin de biçim üstündeki sınırlayıcı deçalıştırıcı ve oluşturuca etkisini hiç unutmamak gerekir. Başka bir deyişle temel işlem olmakla birlikte bu ikisi karşılıklı etkililer ve deçalıştırmeler içindedirler Çağdas Marx'ın sanat eleştirisi bu cümlence üstünde birleşmiştir.

İşlem, bir sanat yapıtının özü ve estetik amacıdır. İleri sanatçılarda deçalışık adlar alır. Sözelimi, Aragon' da ve Picasso'da «estetik amaç» biçiminde belirlenen işlem: Brecht'de ve Nâzım Hikmet'te toplumsal bildiriyi (sosyal mesaj) dönüşür.

İşlem, sanatçının kendini deçalıştırmaması ve estetik eyleme varoluşunu gerçekleştirmeye doğrudan ilişkilidir. Bu bakımdan dışbiçimsel yapı, konu, tema, v.b. sanat yapıtı öğeleri, sanatçının estetik eyleme kendini gerçekleştirmesi sözkonusu olunca önemsizleşir. Artık burada sözkonusu olan tek şey işlemdir. Yani sanatçının emeğinden, acısından, terinden ve kanından süzerek yapıtı aracıyla dışavurduğu şey... Böylece, kendini dışavurmaya çalışan sanatçının, işlemini iletmek için, eskilmiş ve çoğu zaman da kışleşmiş bir temayı; örneğin yazılışığı kendine konu edinir. Burda önemli olan sanatçının işlemlerinde bir yenilik yaparak, basma-

kalıplığı bozup, bozmadır. Sanata ve ona temel olabilecek duyarlılıkta deçalışıklikler yapabilmis bütün büyük sanatçılarda bu soruna olumlu yanıt vermek mümkündür.

II

Nâzım Hikmet'in bulup okuyabildiğiğin on oyununda pek konu çeşitlenmesine rastlanmaz. Özellikle 1927 ile 1935 yılları arasında yazdığı *Kafatası*, *Unutulan Adam* ve *Bir Ölü Evi* adlı oyunları, konu bakımından olmasa bile tema olarak birbirlerine pek benzerler. *Unutulan Adam* ile *Kafatası* adlı oyunlarında kapitalist bir toplumdaki bilin adamlarının bilimsel araştırmaları, u araştırmaları ve landıran toplum koşullarının çatışmasından doğan dramlar anlatılır *Kafatası*'nda toplumu eleştirir ağır bastığı halde, daha sonra yazılmış olan *Unutulan Adam*'da toplumsal biryeye toplumu, bir görüşü acısıyla daha fazla yaklaşıyor. Enay'de de aynı işi yapar. Nâzım Hikmet, Tema bakımından *Unutulan Adam*'la *Enayi* ayırdıkları.

Ocak Başında, Nâzım Hikmet'in eski harflerle basılmış ilk oyunudur. Bir bölümden meydana gelen oyunu yazar, şairliğinden gelen bir ikiliyle manzam olarak yazmıştır. Yapıtın yazılışığı tarihi incelemelerimize göre tartışılmadık. Şerif Hulusi'ye göre 1920-21 yılları arasında yazılmıştır. 1927'de Güneş Dergisinde yayımlanmıştır.

Ocak Başında, hayatta tek varlığı olan biricik kızına bütün benliğini bağlanmış bir babanın öyküsüdür. Dramatik gerilim, kızına çok bağlı olan babaya, İhtiyar bir arkadaşının günün birinde kızının bir başkasını; genç bir adamı sevebileceğini hatırlamasıyla başlar. O güne değin böyle bir olasılığ düşünmeyen İhtiyar babanın mutlu luğu bu hatırlatmayla bozulur. Gerçekten de kız, genç bir erkeği sever ve onunla birlikte yaşamaya karar verir. İhtiyar baba mutsuz ve yazılışığıyla başbaşa kalır.

Yazarın kendine özgü (orijinal) dünya görüşü bu genç yaşında daha gelişmemiş olduğundan yapıtın bütününde toplumsal bir işleme rastlanmaz. Yalnız yirmi yaşlarında genç bir yazar için başarıyla sayılabilecek ruhsal çözümlenmeler ve işlem denemeleri görülmür. Yazar bu ilk oyununda yaşam üzerine küçük filozofik bir denemeye girişmiştir. Yapıtın üslubuna karşılık son çözümlemelerde, kışkırların yazan karşısındaki tutumları ve durumlarının açık olarak belirtilmesinden gerçeği sayılabilecek bir sonuç varlabılır Dınanmaktan çok okumaya elverişli

(Devamı 6 ıncı Sayfada)

Usta'ya Mektuplar'dan

Seni daima demirler arkasından görüyorum, saçların ateş içinde, gözlerinde delikanlılığın, duruşun hep o, gene dağ gibi.

Sen Bursa'da hapishanesinin, ben Konya'da ikametle Bin dokuzüç kırkbeş Türkiyesinde Bursayla Konya arası ne demek Biliyorsun elbette.

Hapishanesinin sen. Belki bu gece gene bel ağırları tutmuştur seni, belki gene böbreklerinden hastanın, belki uykusuzluk arız oldu gene.

Belki de uzatıp ayaklarını sedirde Anti Dühring'i okumaktasın.

Hapishanesinin sen. Şeker Ali yukarıda, koğuştta, bağlama çalıyor İste her şey yerli verinde. İşte her şey tamam.

Yorgun gözlerin durdu tavanda Kitabın düştü elinden

Benim ustam, benim ağabeyim, beni doğuran, Hapishanesinin sen. Hapishanede hâlâ, Yüreği, dili hürriyeti toprağımın.

A. Kadir 1945

Nâzım'a Ağıt

Karalı bir haber düşmüş geliyor Bakırda tellere gümüş tellere Ne bir ezan sesi ne çan çalıyor Sabahın seheri çıkmış yollara

Her halî aklımda aklımdan gitmez Sol yanım unutsa sağım unutmaz Böylesi bir can ölüm kâr etmez Sürer tazelenir gelir dallara

Demim ki bozkırdan bir sarı ota Ateşin sönmeye dumanın tüte Ota ki bir sabah bir horoz diler Bu bizim türkümüzüz diller

Ruhi Su

NÂZİM HİKMET'İN OYUNLARINDA KONU VE TEMA

ZÜHTÜ BAYAR

olan yapıta gerçekçi tip, yaşamın gerçek yönlerini kimi zaman çok sert tutumlarla açklayın İkinci İhtiyar'dır. Oyunda; sevgi, dostluk, mutluluk, yalnızlık gibi motiflerin yanısıra; sevginin bencillik niteliğe olduğu, bu yüzden paylaşılmasıya, biçiminde bir ana tema görülmeye değer.

Zamanına göre şaşılacak denli temiz ve sade bir dil taşıyan **Okak Başında**, manzum bir yapıt olarak ayrıca incelenmeye değer. Nâzım Hikmet, bu ilk yapıtında hem içlem hem de biçim olarak başarılı dıyaloglar kurmasını bilmiştir. Oyunun sırsız öneli o denli ağır basnakta dire, genel olarak bu tür oyunlarda çok görülen dıyalog kompozisyonuna pek az rastlanmaktadır.

Nâzım Hikmet'in yazdığı ve kendisi imzasıyla yayımlanmış öbeğin, oyundan içtindin konuları başka yapıtlardan alınmıştır. Bu üç oyun, **Ferhad ile Şirin**, konusu Teyrat'tan alınan **Yusuf ile Menofis** ve bir yapıtına olan **Lysistrata**'dır. Geri kalan oniki oyunu uzun bir yazımsal çalışma dönemini kapsar. Bunlardan dokuzunu; **Okak Başında**, **Kafatas**, **Bir Ölü Evi**, **Unutulan Adam**, **Yolcu**, **Ferhad ile Şirin**, **Yusuf ile Menofis** (1) **Enayî ve Sabahat** adlı oyunların 1921 ile 1952 yılları arasında yazmıştır. (**Yusuf ile Menofis**'i sair Bursa Hapitanesindenkeyen tasarlamaştır. Ama kesin olarak orda ya da yurt dışına çıkmadan önce yazıp yazmadığı bilinmiyor). Geri kalan beş oyununda da (**İnek**, **İstasyon**, **İvan İvanoviç** **Hic Yasadı** mü, **Demoklesin Kâhri** ve **Lysistrata**) 1952 yılından; Türkiye'den ayrıldıktan sonra yazmıştır. (2)

Nâzım Hikmet, bazı temaları tekrar tekrar incelenmek kaçınılmazdır oyunlarında... Bu da doğal olarak birbirine benzer ve yaklaşıp kopuları seçmesini gerektirir. Belli bazı temaları tekrar tekrar ve fakat değişik öğeler yorumlayarak kullanma eğilimi Brecht'te de görülmüştür. Nâzım Hikmet, **Shakespeare**'de de olduğu gibi bir insanın (beşer) yünden çok önemli olan bazı tema ve konuları benzerlikle birlikte ayrı ayrı oyunlarında ve her defasında değişik yorumlarda bulunarak kullanmışlardır. Bu açıla, belli bir dünya görüşü açısından, değişik sorunların, değişik biçimlerde işlemeye eğilimliydi yorumlarınsa daha açık bir anlam kazanır.

Okak Başında, **Kafatas**, **Bir Ölü Evi**, **Unutulan Adam** gibi oyunlardan sonra, oyun yazdığına belli bir süre sonra yazan Nâzım Hikmet... Hem teyatrosunu geliştirdi; hem de içlem bakımından telti oyunlara yöneldi. Ve **Ferhad ile Şirin**, **Yolcu**, **Yusuf ile Menofis** gibi her bakımdan başarılı yapıtlar çıkarttı.

Yazarın araştırma ve deneme dönemlerinde yazdığı dikkati çeken iki oyunu, **Kafatas** ve **Enayî'dir**.

Kafatas'ında sınıflara bölünmüş bir toplumda resim bilimi ve bilim adamının durumu ele alınır. Egemen

sınıfların kurulu ekonomik düzeni, bulunmasıyla; bilim; ilminin devrimi ve ilerletilmesi niteliğini nasılבודuklarını, bilimin belli toplumsal sınıfları çıkarıncı aygıt biçiminde nasıl tahrib etmiş olduğunu anlatır. Bunun yanısıra bilim adamlarının da nasıl kâhırlı bir eğilimden geçtiklerini, dar görüşlü ve egemen sınıfların çıkarına çalışır duruma getirildiklerini açıklar. Tipik burjuva bilim adamı ve sanatçısı, sanatın ve bilimin ilerletilmesinin tersine tutucu ve dar görüşlüdür. **Yazar Kafatas**'ındaki **Dr. Dalbanze**'yle, ünlü Amerikalı fizik bilgini **Dr. Oppenheimer**'a tür kompozisyon verir. Bu tür bilim adamı, bilimlere arası ilişkilerin önemli ni kavrayanması ya da bilerek e geçmiş resmî burjuva bilim öğretisinden doğan bir üründür **Dr. Dalbanze**, **Op penheimer**'e tür ama **Dr. Pavlov**'a oyunun düşünme kâhırlılığı sınıflara bölünmüş bir toplumun ekonomi çarkları arasında ezilmek trajik bir sonu sürmektedir.

Burjuvazinin aktörüne düzeyindeki bir iç çelişkinin ortaya koyar. Gelenekten dürist, genç bir adamın çevresinin tarafında nasıl kıyaslayı aldıldığını, aşılmasını ve sömürüldüğünü anlatır. Oyunun başkışığı, **Ahmet Rıza**, düşüncelerinde kâhırlı, yalnızca doğru bir dünyaya inanmakta ve onun özlemi çekmektedir. Avukat olan **Ahmet Rıza**'nın meslek felsefesi de bu kısıtla tümcüyle özetlenebilir. Hayat felsefesi, meslek felsefesiyle birleştiğinde, omulu ve geçerli bir dünya görüşü kurmuştur kendine... Ona göre bir hukukçu haklı olduğuna inanmadığı bir davamın savunması üstüne almamalıdır. Ne var ki **Ahmet Rıza**, bu düşünceleriy toplumsal sınıfların ahlak anlayışının dışına düştürmüştür.

Dostları onun bu düşüncelerine kulak asmadıkları gibi tutumunda da aptıktan kaçınma olmasa da vermektedir. Onun açıkladığı gibi, aktörünce ilmiğini; ahmaktın değil, akırtıttıkten gelen safliğin enayice karışıklıktadır. Ne var ki **Ahmet Rıza**'yı kendi çıkarları açısından eleştirenler, çakar yönünden de ona bağıldılar. **Ahmet Rıza**, çevresini ve dostlarını seçerken olaylardan kaçınma eğilimiydi; kâhırlıların öğrendiyi sosyal aktörüne göre hareket eder. Oyunda bize pek gülmeye gelen bu tutumu yüzünden önce pek de eğilimiydi yaklaşıp olmayat karışımın aldatılması karşılığıdır. Sonra da işini yitirir. O pek gülmeye doğırları da çıkar bağları çözülmeye eleştirenlerin aptıktan açığı, kâhırlı biçimde yüzüne karşı yapar ve ortadan yitirir. Ama olaylar **Ahmet Rıza**'nın gördü mü doğu aptıktan niteliktedir. Sınırlı sistemi dayandıran kâhırlı çevresinin ölçülerine göre 'yolcu' gelir. 'Enayî' olmak istiffa eder. Enayî şimdi kurmaz bir eğilimiydünüşüştür. Bir süre sonra başarılı bir iş adamı olarak ortaya çıkar. Artık tek amacı, kendine kötülük edenleri birer birer bu-

lup ortaya çıkarmak ve karşısında küçüldüklerini, aldatıldıklarını görmeştir. Burjuvazinin aktörüne, iyi bir burjuva olarak kendi sınıfları ile sâdırır.

Nâzım Hikmet'in yapıtlarında «İhanet» teması çok geniş bir yer kapsar. Oyunlarında demolyon, çünkü sınıflarında de bu konuya geniş bir yer verir. **Mavi Gökyüzü Dev**, (Ozanın kendisi yapıtlarından çıkarılmış bir şildir bu...) **İnsan Manzaranın** bazı bölümleri bu konuyu kapsarlar. Özellikle **İnsan Manzaranın** bu temadesele konular, yapıt sınıflar bir açıdan da işlenmiştir.

Oyunların gelince; **Unutulan Adam**, **Enayî**, **Yolcu** ve **Sabahat** adlı yapıtlarında bazan yanın, bazan da yanınla bitişik olarak görüldü aldatması... Maddesel koşullar, toplumsal durum gereği aldatması işine **Sabahat**'a görüldü. **Sabahat** içi aldatma bir kurtuluş düşüyle birleşen son bir kâhırlıdır. İsteniyerek saygısızlık eder sevğisine...

Unutulan Adam ve **Enayî'de** görüşün itibariyle doğrudan, çıkarıcı kişilik eğilimleriyle bitişir; bir yandan da yazarm sık sık vurgulamak istediği «kötü insan» niteliğiyyle bitişir aldatma. Bu iki oyunda yazır ruhsal ne denler üstüne de eğilir. Enayî aktörünce sızlık çektiğini içinde gizlenen gizliye taşıyan genç bir kadın, önün birinde maddi tutkularla bitişen ruhsal kırılmaları göstermesi bakımından da ilginçtir. Yazarm yapıtlarında aldatan kadın tipini temel bir tek prototipede aydınlatır. Bu kadın tipine r yanlı değer yargılarıyla yetmişmiş, yanlı çitlim almış; aklı fikri yanlı görünüşte, tutkulu, doymak bilmez kadın tipidir. Ancak yazarm oyunlarında geniş üfütüde ruhsal çözümlenmeye de girişilmiştir, aldatan kadın tipini teke indirgemek yüzeyel bir inceleme yolu olur bence. **Enayî'deki** aldatan kadın tipi, (**Ahmet Rıza**'nın karşılı Nihal...) büyük burjuva bir aile çevresinde, diğeri dâhinde yetmişmiş, şımarık ve tutkulu bir kadın tipidir. Ne var ki «kötü niteliklerini çevresinden ve kocası **Ahmet Rıza**'dan gizlemeyi iyi bilmektedir. **Ahmet Rıza** ise küçük burjuvaziden gelme, onun kâhırlı kaynaklarıyla belensmiş, dürist bir kadın tipidir. Karı-kocaman arasında evlilik ilişkilerinin zaman zamanıdırma çıkan gizli bir çekişme başlar. **Nihal**, kocasının aktörüne anlayış beğenmemekte ve eleştirisi yapıpaz zengin olmalarına, dolayısıyla mutlu olmalarına engel olduğuna açıklanmaktadır. Ancak **Ahmet Rıza**'nın ussal konuşmaları, **Nihal**'e yanlı yıllarda olduğunı anlatmakta ve **Nihal** bu doğru ve haklı savunmaları karşısında susmak zorunda kalarak tutkularını içinde gizlemektedir. **Nihal**'in ölçüleri, her başı burjuva kadınıki gibidir. «Herkes nası yapayorsa... diye başlar söz. «Herkesin kocası karısına nası...» **Ahmet Rıza**'yı ykân burdur işle: «Herkesin kocası...» **Ve Ahmet Rıza** karışım gözünde de bir enayîden başka birşey değildir.

III

Nâzım Hikmet'in tiyatrosu, topluma bir yapıttadır. Yapıtlarının bütününde (**Okak Başında**'nın dışında) marççı dünya görüşünü belirgin işlediğini konuları ve temaları toplumdaki dünya görüşünün öğütleri sonuçlara var-dırılmaları izleriz. Temaları, yanemleri, oyunda geçen ufak motifleri dünya görüşüne uygun olarak kavrar ve buna göre işler.

Aldatma çizgisinin uzantısı, bir yerde karşı class arasında ilişkiler olmaksızın çakar; insanlar arası ilişkilerinde aldatma çizgisiy birleşir. Böylece temanın alanı daha da genişler; karı-kocaman, sevgilerinin aldatmasında, arkadaşların, dostların birbirini aldatmasında; giderek toplumsal sınıfların birbirini aldatması durumuna dönüşür. Bu dıyalaktı dönüştürme Nâzım Hikmet bir oyun yazarm olarak büyük bir başarı gösterir. **Yazar**, aldatma, yalnızlık, sevgi, dostluk v.b. temaları yeni ve çağdaş biçimleriyle tutulmaya de kendine özgü üfütümlerle incelenir ayrı, aynı sorunlar boyutuboyunca şırlırine, öbür sanat yapıtlarına da girer.

Kafatas, **Unutulan Adam**, **Yolcu**, **Enayî**, **İvan İvanoviç** **Hic Yasadı** mü **Sabahat** ve **Yusuf ile Menofis**, toplumsal sorunların markist dünya görüşü açısından incelenmiş ve eleştirilmiştir oyunlardır. Aslında yazarm hiç bir yapıtı bu görüşün dışında kalmaz. Özellikle edebiyatın imleme biçimiyyle, getirdiği ölçümler ve bağladığı sonuçları **Nihal Kafatas**, **Yusuf ile Menofis** ve **Ferhad ile Şirin** adlı oyunlara, Türk marxist edebiyatının birer basyapıtı giyüyle bakabiliriz. Bütün bu oyunlarda, sınıflara bölünmüş bir toplumun bozuk yönleri bazan acı, dramatik; bazan da bir güldürü havasında yergilene ve eleştirilir. Sınıflı toplumların ekonomik düzeni ve bilimin üstüvâdına ki yansması yer yer bilimsel; yer yer de sanatsal öğelerini, bilimsel öğelerle yapılan başarılı biçimleriyle sergilenir.

Yusuf ile Menofis, bir yandan küle ekonomik düzeni içindeki sınıf çatışmalarını incelerken; bir yandan da bilsiz tutkular, sevdaları konu eder. Konusu Teyrat'tan alınan bu oyunun masalı yüküğü, önemli yaşamsal sorunların çağlı izleni aldatılması yepyeni bir nitelik kazanır. Bu oyun yazarm öbür yapıtları arasında içinde bakımından da ayrı bir yer tutar.

Yolcu, Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında, ıssız bir bozkır istasyonunda yaşayan üç kişiyi öyküsüdür. Dışarda bir insanın olmak ya da olmamak savası yapılmaktadır. **Dr. Yusuf** ile ilişkileri sadece arada sırada aranan bir telgraf makinasının aksı maniplesinden çıkan tek ve kuru tiktardın fâharet olan bu üç insan, «kendiyükrelerinin kabuğunda» yaşamakta ve adna hayat denen ve «kurdalar sofrasında» bilimsizce oturmaktadır. Ta... ki, yolcu gelin ve üç dınyadan kuvayı milliyetle somut bir haber,

somut bir örnek getirsin. O zaman kurdular sofrasından lokmaları paylaşımın *İstasyon Sefi* ile *Makası*, buzdan ibaret bozarka karşın, dışarıdaki ateşin ve ışığın farkına varırlar. O zaman yüklerindeki yoksulluktan, tutkudan, yalnızlıktan ve hırsdan birliğin potansiyel gücün nasil eylemlenebileceğini anlarlar. Gerillim sadece *İstasyon Sefi*'nin karşısın paylaşılmasından doğmamaktadır. Bu yorgun savaşçıları, bu kaybolmuş bozarka unutulmuş olmanın ağırlığını da yüklerindeki taşımacılıklarıdır. Yolecum geliştire işik beğirmişler. Yolecumun istasyon kafasını unuttur, kurtuluş savaşının anılarına şuna gidip bir fabrikada çalışmayı düşünür. *İstasyon Sefi*, karşısın kötüllükleriyle birlikte unuttur, kuvayı milliyeye katılarak tekrar savaşmayı kurar...

Yalnızlık, yazarın ilginç bir yorumla sık kullanılan olan bir temadır. *Unutulan Adam*'da anlaşılmasını olmaksızın doğan bir yalnızlık vardır. Yine aynı biçimde; *Yalnızca İstasyon Sefi*'nin, kişisel yalnızlığı, *makası* ve *İstasyon Sefi*'nin karşısın yalnızlıklarını ösar. Bir aydınlar her seyen önce *İstasyon Sefi*. Duydu, düşünce ve görüşleriyle öbür ik'inden ayrılır. Hele bu, üçünün birinden ösar bir yerde bulunmaktan doğan somut yalnızlıkla rıyla birleşince; *İstasyon Sefi*'nin semellektüel yalnızlığı daha bir anlaşılır olur. Yalnızlık, üçünde de ortak bir ruh bunalımı durumunda ösarır. *İstasyon Sefi*'nin karşısın için olmayan davranışlarından ösar; ruh baskısından da etkisi olduğu söylenebilir.

Ahmet Rıza'nın yalnızlığı değerlerinden ölüşüca ayırır. O kendi, bireysel uğraşını tek başına yürüttüğünden, ülküleşen klemeni bir örgütüne ya da bir anlayış çevresinde daha da anlaşılmasınradığından yalnız kalınmıştır. *Oysa İstasyon Sefi*, bir bakıma *Ahmet Rıza*'dan daha da bilincidir. Yaşam deneyi ondan daha fazladır. Bir sızırma yapabilece ya da bir domenceki dönelibeydi şöyle diyebilirdi *İstasyon Sefi*: Bentim büyüğüüm, yalnızlığımın ıleri gelir... Oysa *Ahmet Rıza*'nın yalnızlığı, *İstasyon Sefi*'nin ya da *Ferhad*'ın yalnızlıklarının tersine büyüktü, genişletici değil, olumsuzlaştırıcı bir yalnızlıktır. Yalnızlık *Ahmet Rıza*'da kendi ki ruhal iticisi (mobili) durumuna döndüğü halde; olumlu bir durum göstermez. Tam tersi; *Ahmet Rıza* aktörece istenmeyen, amaçlanmayan bir yönde başarı kazanır.

Sevgi sorununun da çok değişik ve ilginç açılarından kavramı ve işlemleri Nâzım Hikmet... *Enayl, İnek, Unutulan Adam* gibi oyunlarda çıkar gözetir bir kadın-erkek ilişkisi incelenirken; *Ferhad* ile *Sirin*'de dürist ve bağli çok sağlam ilişkileştirilmiş sevgi çeşidini vurgulamıştır. *Ferhad*'la *Sirin*'in sevgileri ağıllığına ülküleşleştirildiği halde; *Zelha* ile *Yusu*'nun sevgileri tersine maddileştirilmiş, cinelleştirilmiştir. *Zelha* ile *Nihal*'in tutkuculuğu çok benzer. *Zelha* da kocası *Potifar*'a kölelere aldatmaktan geri durmaz. Bir yandan da *Nihal* gibi, (*Nihal*'in tersine çok zengin olduğu halde) maddi servetini çoğaltmaktan başka bir şey düşünmez.

Saf, duru fakat ülküleşleştirilme, tersine gerekli bir tutumla ortaya konmuş olan sevgi çeşidini, yalnız *Sabahat*'la bulabiliriz. *Ocak Başında*'da *Birinci İhtiyar*'ın kız için de gerek söylenebilir. Ama duru ve benek sevgi *Ocak Başında*'da gereken vurguyu taşımaz. Zayıf bir leitmotif olarak kalır.

Tutkuyla sevgiden ayırarak çok güçtür. Gerçeli de çok bunum. Ama tutkunun çeşitleri vardır; sevmeye tutkusu, yaşama tutkusu, zenginlik tutkusu v.b. Yazar insansal bir zaaf olarak; kimi zaman da bir zaaf değil; güçlendirici bir öge olarak tutku temini çeşitli yölerden işlemler. Çoğu oyunlarında tutku, sevgi, yalnızlık v.b. duyguların ve rutsal duyuların yanısıra bir yonem olarak yer alır. Önemle tutkusu *Unutulan Adam*'da doktorun durumu- su koşullandırırken *İnek*'de genç kızın yaşamını daha anlamlı bulmasına neden olur. Bir arada yaşama tutkusu insanı yitirir bir yorunu da *Unutulan Adam*'da yine doktor'la simgeleir. Bir yargımcı daha pekşimsi görmek için *Unutulan Adam*'ın son bölümünde 1952'den sonra yapılan değişikliği gözünden tutmamız gerek.) (3)

(1) Nâzım Hikmet'in *Boş Ver* adı bir oyunu daha vardır. Hakkında çok az şey bilinir bu oyun da muhtemelen bu yıllar arasında yazılmıştır.

(2) İvan İvanoviç *Hiç Yasadı mı?*, *Lysistrata* ve *Demoklesin Kiliti* adı oyunlar bizde bilinmemektedir.

(3) Oyunun *Moskova*'daki yapılması *stragem* yazarı, yönetmenin de isteyle *Unutulan Adam*'a bir epilog ekler. Bu epilog oyuna olumlu ve tutumları bir sonuca bağlar. Doktor, önce acıdan sonra yaşama umutla yeniden başlar.

ken 1963 yılında Soyeyter Birliğinde ölmüştür. 1920 ve 1930 larda *Mayakovsky* Rus şirinde neyse Nâzım Hikmet de Türk şirinde oydu. Komünist devrim hareketleri için çalıştığı iddia edilmiş ve 13 yıl hapsede kaldıktan sonra çıkıktan bir sen geçmeden 1951 de Rusya'ya kaçmıştır. 1938 den 1963 e kadar RAN'ın kitabları resmen yasak kısıdır. Ancak eserlerinin çok küçük bir kısmı o da nadiren basıldı. 1963 te nesinde yeni Türk Anayasasının daha geniş özgürlükler garanti etmesi, eserlerinin yeni baskılarına ve basılmalarına; eski kitaplarının kamu oyuna sunulmasına yol açtı. Bu gün Türkiye'de büyük şair tarafından yazılmış her şeyi içine alan *Yokun bir Ran Endüstrisi* vardır. Eski veyo yeni iyi veya kötü bilmiş veya bitmişmiş bir seçme ve kritik yapmadan Ran'a ait bulunabilen her şey basılmaktadır. Kaybedilmiş senelerince açığı kapatmak için üzerine fazla düşünmek Türk basıncıların onun edebi durumunu zedelemeye başlıyorlar. Eskiden onun sadece en iyi eserleri su yüzüne çıkartılmıştı. Çünkü sıyasal baskı, el altından gözi olarak eserlerinin dağılmasına yol açtıği için bu risk ancak en iyi şairleri için pöze alınır. Ötümünden sonra eserlerinin iyi kötü her cephesinde açığı çıkması, bütün bunlardan sonra RAN'ın büyük bir edebi değeri olup olmadığı konusunda okuyucu ve eleştirmenlerde bir soru işaretini uyandırmaktadır.

RAN'ın oyunları arasında herhangi bir klanetinin keşki yazmasıydı veyo bir basılmaması diyeceği 3 perdelik, aksiklik gibi de *İnek* insutin verildiği bir eseri vardır. 3 kişilik bir aile, ane, kendi arzusuna herkece empor etmeye isteyen biri, tati ve sevimli krizi, ve budala bir oğul, Mali şartları daha iyice götürmek için, süitünü onlara iyi bir gelg sağlayacağına ösüdüğüdür biri inek almak karar verirler. Fakat inek hiç bir problemi hallemmez. Bilakis yenilerini yaratır. Oğul ineye bakmak için, kederli bir öğrenci olmak okulu bırakmak zorunda kalır. Kız inek üzerine bir münaşasa yüzünden nişanlısını kaybeder. Anne bir tekme ile yaralarlar. Hayvan beslemek için hiç bir gülleri olmadığı halde inegi muhafaza ederler ve pazarda hiç bir sül mümlatı satamazlar. Sonunda inek ölmeye ve aile için kayıplarının tamiri edilmeye ihtiyacı olan yeni bir gün başlar.

Özet olarak *İnek*, gavesiz sadece bir hayvan hikâyesi değildir. RAN'ın modern bir allegory düşüncüsü olmasi mükündür. Acaba inek insanın hırsları ve basıncınenfaatler için sıranını anlatan bir materializm sembolüdürü? Belkide söylemek istediği; Her halde *İnek* rivik bir iş olmazla bilir ve düzensizliğe sebep olabilir. Hangi açıdan bakarsanız *İnek* RAN'ın inegi bir könlük sembolüdür. Böyle bir oyunun böyle büyük bir şair tarafından yazılması olumlu, kendisi ve onun milli edebiyatı için en kötü bir insafsızlıktır. Çev.: D. Güney

KİTAPLAR

NÂZİM HİKMET ÜZERİNE YENİ YAYINLAR

Bu Dünyanın Nâzım Geçti: Vâhî Nuredin Vâ-ö, Remzi Kitabevi, 1965, 1st.

Nâzım Hikmet'in çocukluk ve gençlik arkadaşları olan yazar, bu kitapta şairin ilk gençlik yıllarından başlayarak içine Rusya'daki öğrenim yıllarına da alan uzun hayat hikâyesini anlatıyor. Daha çok ortak anılarından, birlikte yaşamış olaylardan hareket eden Vâ-Nü, şairin yazınsal eylemi ve kişiliği üstüne de ilginç gözlemlerde bulunuyor. Yazar, ozanın çok yakın arkadaş olduğu olduğundan, ancak ken disinin bilebileceği bazı olayları bu kitapta doğrebiliyoruz. Bu kitap çıktından ötrene bir biyografi de gildir. Vâ-Nü, Nâzım Hikmet'ten bay'ca hem kendini hem de Nâzım Hikmet'in çevresinde yer alan öbür kişiler de anlatmıştır. Şairin 1951 yıla doğin olan yaşantısı biraz eski ama renkli bir üllüpa anlatılıyor. Nâzım Hikmet'in yazınsal kimliğinin çözümlemeye isteyece de çok yararlı bir kitap.

Nâzım Hikmet'le Üç Buçuk Yıl: Orhan Kemal, Sosyal Yayınlar, 1965, 1st.

Nâzım Hikmet, 1938 Harboku'la olayına adı karıştırıldı, yargı güdüldükten sonra cezasını büyük bir bölümünü Bursa Hapisanesinde geçirdi. 1940 ile 1943 yılları arasında Orhan Kemal de aynı hapisanede bulunuyordu. Yazar bu kitabında Nâzım Hikmet'in Bursa hapisanesinde yaşadığı yazınsal anlatıyor. Bir anlar dizisi niteliği taşıyan bu kitap da şairin yazınsal etkinliğinin (faaliyetleri) anlatması bakımından önemli Ayrıca Orhan Kemal'in soluk kesen, etkileyici anlatım biçimini de eklemiştir.

1938 Harboku Olayı ve Nâzım Hikmet: A. Kadir, (Kendi Yayımları) 1966, 1st.

1938 Harboku olayının ve şairin tu olayına adı karıştırılmasının öyküsü. Bu kitap da bir anlar dizisi niteliğindedir. Yer yer biyografik bakımdan başarılı pasajlar da var.

Nâzım Hikmet Dosyası: Kemal Sütker, May Yayınları, 1967, 1st.

Nâzım Hikmet davasını, duruşma belgelerine dayanarak inceleyen önemli bir arastırma. Şairin yazınsal kimliğiyle doğrudan bir ilişkiyi yok.

Nâzım Hikmet (Hayatı, Edebi Sahıyeli Hakkında Hükmümler, Şirirleri-nden Örneker): Yalçın Kaya, (Kendi Yayımları) İstanbul, 1963

Nâzım Hikmet'in yazınsal etkinliği üstüne ülküleşleştirilmiş yazılanın ilk kitap. Kitapta şairin şirirlerinden bazı seçmeler de yer alıyor. Ayrıca yazınsal

DERGİLER

«Princeton Üniversitesi'nde Türk Dil ve Edebiyatı İktifirliği yapan T. Salt Hamalın bu yazısında açığıdğı düşüncelere katılmamakla bir

İkte, yabancı ülkelerde Nâzım Hikmet üstüne yapılan çalışmalarla bir örnek olmak üzere yazılmamasını ösüğü göstermektedir. Bu yazı Amerika'da çıkmakla olan Books Abroad dergisinin Ekim 1967 sayısında yayımlanmıştır. Bu dergide yazarın Nâzım Hikmet'le ilgili başka yazıları da yer almaktadır.

Nâzım Hikmet Ran 61 yaşında

